

ház mindig ismeretes volt családiasságáról, s e részben a mostani uralkodópár még elődei is felülmúlja. Ferencz József császár és király a legjobb családapák egyike, ki uralkodói gondjaitól szabadon maradó óráit legszívesebben övéi körében tölti, s különösen fia nevelését a legéberebb gondokkal kísérte, sőt maga is irányozta; Erzsébet királynét pedig az ég a királynő és asszony kiváló erényeivel felruházta ugyan, de mindenik közt legnagyobb mértékben az anyai érzelmmel. Köztudomású a gyöngéd s csaknem polgáriasan kedélyes viszony, mely a királyi gyermekek közt volt s van. Gizella hercegnő, most Lipót bajor királyi herceg neje, s Rudolf a koronaörökös közt a legbensőbb és bizalmasabb testvéri viszony volt mindig, a minő csak egy serdülő leány s fiutestvér közt, a mindennapi érintkezés közben fejlődhetik. A kis Mária-Valéria hoz a család minden tagja különös előszeretettel vonzódik s ő mindnyájok szeméfnye.

Ily családi körben kezdődött a trónörökös testi és lelki fejlődése. De a nagy feladatok, melyek a leendő uralkodó neveléséhez s szellemi-, és testi kifejlődéséhez kötve voltak, nem engedték, hogy a gondtalan gyermekkor játékeit csak anyai ideig is élvezhesse, mint polgári szülők gyermekeinek rendszeren engedték, kiknek tanulása — még a törvény szerint is, csak hat éves korukban szokott megkezdődni.

Rudolf főherceg még a négy évet sem töltötte be, midőn tervszerűen berendezett oktatása, 1862. május 1-én megkezdett. Gondviselője (ája) addig Welden bárónő volt, kinek felügyazata alatt csak testi fejlődésére volt fordítva a főgond; Bécsben, Schönbrunnban, Laxenburgban, a császári mulatókban, s a hegyi levegőjű egészséges Reichenauban töltötte ez első éveket, melyek alatt soha nem nélkülözötte a leghebbe anyai gondot sem. De most már a komolyabb tanulmányoknak kelle kezdődni. Első oktatója, a legemlembb tárgyakban, írás-, olvasás-, s a vallás elemeiben Mayer udvari káplán volt, a ki most bécsi kanonok. Kilenczedik éveig az elemi iskolának megfelelő tantárgyakban s ismeretkörben nyert oktatást és pedig a különböző nyelvekben is, melyeket a legnagyobb könnyűséggel sajátított el. A nyugati nyelveken kívül, mint egy polyglott birodalom leendő fejedelmének, különböző népei nyelvében is jártasságot kellett szereznie. A legnehezebben: a cseh nyelven kezdték e feladat megoldását, melyet Spindler főhadnagytól, míg a magyart Rimély apától tanulta. A német nyelvben és irányban Becher tanfelügyelő volt oktatója, kinek szerepét a felsőbb oktatásban előbb Egger tanár, utóbb (1871-től kezdve) Greisdorfer vette át; míg Spindlerét Jirecsek tudor, a későbbi miniszter. A lengyel nyelvben Hillenbrandt, kabinetirodai hivatalnok volt tanítója.

Kilencz éves korában befejezván elemi tanulmányait, a gimnázium tantárgyaira ment át, melyeket a legszélesebb terjedelemben kellett, apja kívánata szerint elsajátítania, épen úgy mint bármely studiosusnak, ki arra van utalva, hogy később tanultságával keresse meg kenyerét. A latin klasszikus nyelvet és irodalmat Fleischmann egyetemi tanár vezetése alatt tanulta, valamint a világtörténelmet is. A földrajzban Grün, a természetrajzban Hochstetter tanártól nyert oktatást. Szám-

és mértant Krisz tudortól tanult. A cseh történelemben Gundely tanár, a magyar nyelv és történelemben pedig Rónay Jácint vezette be, ki ő Felsője egyenes kívánata, e czélből hivatott meg a magyar kultuszminiszteriumból, hol osztálytanácsosságot viselt, s a m. akadémiából, melynek osztálytitkára volt.

Első nyilvános vizsgálata a fiatal trónörökösnek 1872. decz. 23-án, Gödöllőn volt, és pedig kiválóan a magyar történelemből. A király maga is jelen volt e vizsgálaton, melyre Toldy Ferenczet, Horváth Mihályt és Hegedűs K. Lajos miniszter tanácsost is meghívatta hallgatókúl. E vizsgálatból kitűnt, hogy a 14 éves fiatal főherceg már kora fölötti képzettséggel bírt, s hogy különös előszeretettel fordul a történelem s jelesen a magyar történelmi tanulmány felé, mint leendő királyhoz és pedig magyar királyhoz illik. Egész hévvel beszélt Nagy Lajos, Hunyadi János, Mátyás király, Lothringeni Károly, Savoyai Eugen nagy tetteiről; részvételt szolt a kereszténységért elvesztett I. Ulászló királyról és híven rajzolta szomorú sorsu II. Lajos királyunk történetét és életét, ecsetelve a nemzeti belzavarok és török pusztítás keserves történetét. A történelem egyes időszakainak és egyéneinek jellemét is helyesen fogta fel, a mint ezt eléggé mutatta ama két kis beszéd, melyeket tanárának felszólítására rögtönzött. Rónay Jácint felszólította: helyezze magát a Szilágyi Mihály személyébe és buzdítsa a katonákat és népet Mátyás megválasztására; s az ifju trónörökös csakugyan rögtönzött is egy beszédet, melyben Mátyás megválasztását atyjának, Hunyadi Jánosnak érdemeit követteztében sürgeti, mondván, hogy legalább így iparkodjék a nemzet meghálálni a nagy hős és példás hazafi roppant érdemeit, s ezt oly ügyesen és szóokiasan adta elő, hogy minden hallgatója fölmelegült. A másik rögtönzött beszéd tárgya az volt, hogy képzelje magát Lothringeni Károly helyzetébe és buzdítsa katonáit; s a trónörökös kevés vártatva elkezdett élénk hangon a budai vár visszavételére készülő hadakhoz szólnokni.

Ez a modor, melyben a fiatal főherceg szelleme tanulmányainál egészen önállóan és egyénileg fejtetett ki, minden tantárgynál uralkodó volt, s későbbi vizsgái, melyeket évenként rendszeren kétszer tettek s melyek mindig 2—2 napot vettek igénybe, mind annyiszor tanuságai voltak a fejlődő szellem korát felülmuló önállóságának s azon erélyes elmének, melylyel tanulmányai majd mindenikét csaknem egyenlő mértékben bírta áthatni.

Befejeztetvén a gymnasiumi tanfolyam, mely alatt a tudományok mellett a művészetek sem voltak elhanyagolva, különösen a zene, rajz és festészet, — 1875-ben bölcsészeti és jogi tanulmányokra lépett át. A bölcsészeti tanulmányában ismét Greisdorfer tanár (előbb német irodalmi tanára) volt a főherceg vezére. Jogbölcsészett, jogtörténelmet és római jogot Exner tanártól; osztrák büntető jogot s bűnügyi eljárást Kellertől, nemzetgazdaságot Mengertől tanult. Különös gond fordított a magyar közjog tanítására, melybe Barthos János miniszteri tanácsos — egykor Márk név alatt jeles novellairó — s jeles publicista volt bevezetője.

Ennyi tanulmány folytonosan s erősen

igénybe vette a fiatal trónörökös idejét és szellemi erejét. De a túlterheléstől, rendkívüli tanulási kedvén kívül a változatosság óvta meg, melylyel a legkülöneműbb tantárgyak tervszerűleg berendezve voltak s mindnyájokat a testgyakorlatok váltották fel. Legkisebb kora óta nagy gond volt fordítva testi edzésére, s ez mindvégig, mindennap folytatottatott. Mint atya, a fiatal főherceg is a testi erőben, ügyességben, az edző és férfias gyakorlatokban, mint torna, lovaglás, vívás, táncz, vadászat, különös kedvét találta mindig. Tornatanára Kümmel volt, tánczmestere ugyanaz a Raab, kitől fiatal korában atya a király s később ennek minden gyermeke tanult. Uszómesterei Jugl és Himmel voltak s még nem töltötte be 10-ik évét, mikor szabad uszó lett. Vivómestere Plenkl főhadnagy volt; lovagolni pedig Grünne főlovászmester tanította; később e részben a főfelügyelet Turn-Taxis főhercegre bízottat.

Könyvtanulmányaitól szabad óráit legszívesebben lovaglással és vadászattal töltötte. Különösen megszerette a fáradságos és nem veszélytelen zergevadászatot is. A mellett kitűnően vív s szépen tánczol.

Elméleti s gyakorlati kiképzetése nem lett volna teljes a hadi tudományokban való teljes kiképzés nélkül, melyekre, mint egykor egy nagy hadsereg főhadurának, még kiváló szüksége is lehet. Képzetése e részben már 1872-ben megkezdődött s mindvégig ernyedetlenül s nagy gondallal folytatottatott. Tereptanban, fegyvertanban és hadsereg-szervezetben Wagner alezredes, — fegyvergyakorlatban és gyakorlósági mozdulatokban Grunewald főhadnagy, — erődítéstanban Rösler alezredes, — taktikában és stratégiában Rheinländer ezredes, — tüzérségben Eschenbacher lovag százados, — lovassági gyakorlatokban báró Gemmingen őrnagy voltak tanítóit. Kiképzetését e részben, az elmélet mellett mindenütt s minden ágban a gyakorlat egészítette ki.

Hogy ennyi különféle águ és irányu oktatásban folytonosan rendszer és egyöntetűség legyen, a trónörökös nevelésének legfőbb vezetésével mindig egy egén volt megbízva. E fontos részlet először gróf Gondrecourt vezérőrnagy (tábormok) viselte, később Latour alezredes (most altábornagy) vette át s vitte végig, oly kitűnően, hogy a nevelés befejeztével a királynak valódi atyai meglegedését vívta ki s meleg köszönetét érdemelte meg. Tanítóit s tanulmányainak vezetőit a király elismerésén kívül a fiatal tanítvány barátsága is jutalmazta. Jelleme komolyságára mutat, hogy azok iránt, kik nevelését vezették, mindig a legnagyobb előzékenységgel s szíves szeretettel és bizalommal viseltetett.

Átalában jó szívének már is számtalan tanujeleit adta. Valamint születése már többnemű jótékonyaságra lón jelszó — többi közt a gróf Karácsonyi Guido 105,000 forintos jótékony alapítványa s Debreczen városának 150,000 forintnyi árva- és szegényalapja ez alkalommal s az ő neve alatt keletkeztek — egy ő is, máris nem egy közmívelődési s emberiségi intézménynek áll élén, melyek az ő pártfogása mellett keletkeztek vagy várják nagyobb felvirágzásukat.

Szép és nagy remények vannak hozzá kötve, mint a ki hivatva lesz egykor (vajha minél később!) egy nagy monarchia sorsa

fölkött döntő befolyást gyakorolni. E remények közé a mi hazafias reményeink is oda sorakoznak. Legyen méltó utód nagy királyaink sorában, s a mi most még csak nemes törekvés: az erőteljes nemzeti felvirágzás váljék alatta és általa rendíthetlenné valóságá.

— á — r —

A sebesültekért.

A honára rottott ellenséggel
A legelső sorban harczola,
A honának szánt golyót keblével
Fogta föl a török katona.
Térde roskadt, és sebént nem érezé,
Fegyverét még felvillogtatá;
Győzelemre rohanó bajtársak
Gázolák őt lábaik alá.

Győzedelmes hősökön örök hír,
Hír és béke az elesteken!
Hír babérja, békesség pálmája
Csak a sebesültek nem terem!
Másra fényt vet a dicsőség napja,
Neki csupán sebént égeti,
Rá hona örökderült egének
Nincs harmatja, s esőcseppei.

És pirosra vérzett, kékre gázolt
Testtel néz megalva, szótlanul,
Mig az elhagyott harcztérre testvér
Hős közel, s segélni érte nyul.
Mit keressz itt, bajnok! hadd sorsára,
A ki ugysem használ már tovább;
Téged kardod szólit, míg egy moszkó
Penyegeti Allah városát!

És sebet meg, és halált keresni
A hazáért, kinek karja ép;
S elvonszolja bajtársak utjából
Csonka tagjait a nyomorék.
Két holló csap untalan fejéred:
Éh és szomj, mely prédájára les;
S nem találhat kórházat, meghalni,
A ki Pantheonra érdemes!

Oh, adjunk azoknak, kik nem kérnek!
Mert ők a mi sebesülteink,
Érted is vont kardot az, hazám, ki
Mankójára most bémán tekint!
A te előharczoid is voltak,
Mig fegyver-szokott karod hevert.
Ők miként a páncél, úgy fedezték
Lándsák ellen a magyar kebelt.

Ha szívünk szerint el nem vihettük
Soraikba fegyverek vasát:
Isten szól bennünk, hogy engesztelni
Drága érezeinket adjuk át!
A rózsák letarolt országában
Sebükön nyomor tövise mar.
Nem barbár a nőt öldöklő muszka,
Ha balzsammal késik a magyar!

Hogy gazdagok legyünk becsületben,
Most ki illik magunk fosztani,
Hogy bőséget érjenek a védett
Nemzetzsabadság koldusai.
S még dicsőség-látott zászlaink' is
Küldjük el, hogy fedje újra fény:
Felfogni a vért foszlányaikkal
Szegény hősök lángoló sebéit!

Bartók Lajos.

Déryné naplójából.

XXIX.

A vándorut. — Eger. — Szomorú oszlopok. — Miskolcz. — A tanya. — Előadás ablakon keresztül.

Először Egerben állapodtunk meg egy-két előadásra készült utazunkban. De itt oly szíves fogadtatásban részesült a társaság, hogy sokkal több ideig maradtunk ott, mint előbb szándokunk volt. A sok meghívásoknak ebédekre, oszonnákra,

vacsorákra, pinczékbe, nem volt szünete. Ez előttünk új dolog volt. Pesten ilyesekben nem részesültünk soha.

Mi eleinte szegélytük Murányinéval a pinczelakmározásokra elmenni, de itt ez divat, — mondák, — meg kell lenni, hát csak gyerünk. Aztán mentünk. Akkor láttuk, hogy az nem olyan közönséges pincze, a hol leülnek s mindig isznak. Föl volt terítve az asztal s megrakva minden jóval: rántott csirke, hideg libasült, ropogásra sült malacz, bélesek, no csak szóval minden, mi az ember étvágyát fölesiklandozhatta, s végül a jó asszuszlőborok, melyeket a gazda gyomorerősítőnek kínálgatott, s melyeket némelyek a férfiak közül annyira igénybe vettek — mert mihelyt a czilinder kiürült, a gazda megint tele töltötte s „tessék — mondá, — lám még meg se kezdtek;” „igaz biz ez, — mondák a férfiak, — no hát kezdjük meg, — hogy végre a sok gyomorerősítő fejnyegítővé vált, s némelyekre nagyon káros behatást gyakorolt: nagyon megszokták a boritalt, a mit Pesten egyiken se lehetett észrevenni, kivált az én szürkekaputosomra és az én szinpadi szerelmesemre, Kőszegire.

Ez nekem nagyon sok bajt okozott, mert sokszor játék napján is megesett rajta a baj, s olyankor nem akart játszani, garázdálkodott. „Nem, nem! — mondá — nem játszom a Herkópáternek sem ma!” „De nekem, kedves Lojzikám, a maga kis jászberényi szomszédjának. Tudja, gyermekkorunkban, mennyi viola-zafot nyaltunk! Magának most egy kis gyomorfájása van; zaft nincs, de egy kis fekete kávé egy-e nem fog ártani?” „Ha maga tölt nekem.” „Én, én, Lojzikám!” — Akkor már ott volt a fekete leves, nem győztük belé tölni a sok fekete kávé, míg egy kevés fölvilágosodott nála.

Elhatároztuk aztán, hogy ne fogadják el a sok pinczékbe való mulatságokat, mi ketten Murányinéval ugy is igen untuk a sok dohányfüstöt és estig tartó zajongásokat, — inkább könyveinket vettük elő s mulattunk, mint Pesten.

De szegény Lojzi, az megadta az árát végtére. Kár volt érte, mert jó színész volt különben és szép szinpadi alkat; — de örökre megmaradt ebben a hibájában s végre idősb korában iszákosságának lett áldozata.

Én nem nagyon szerettem Egerben. Mert midőn közel értünk már a városhoz, ott pillantottam meg, — még most is borsódzik a hátam bele, — a borzasztó végzetes négy oszlopot, melyen már két hét óta függött négy, a törvény által elítelt gonosztevő. E látvány én bennem oly borzadást okozott, hogy rosszul lettem. Szerencsétlenségemre leszállt az egész társaság a szekerekről, közelebb menvén megnézendő az undok látványt s engem is csaknem erőszakosan cibáltak le a szekerről, hogy nézzem meg jól őket, mert különben mindig előttem lesznek álmodban. Oda vezettek hát, de nekem se kellett több, — úgy megundorodtam, hogy arcomra csaptam jó illatos keszkenőmet; de nem éreztem én a jó illatot, csak a borzasztó szagot. És hogy oly finyás voltam egész életemben, most már abban a képzelődésben éltem, hogy az a levegő reám szárnyalt és én most halálos beteg leszek, — hogy azt a levegőt befújja a szél a városba, és az mindent megérint...

Egyszerre csak előttünk termett a város az ő szűk sötét kapujával, mely körül még akkor nehéz lánczok függtek a falba erősítve. „Jaj, mondám, itt mi be leszünk zárva!” Beereszkedtünk a sötét kapu alá, nagy zörgést okozva a nehéz paraszt szekér, hogy rengett bele a kapu tetején levő sötét épület, mely fekete volt, mintha valami égés füstje maradozott volna rajta a rég elmúlt időkből. Vastag rostélyu két üregéből homályosan és búsan pislogott alá néhány töredezett üvegdarab. „Jaj nekem!” — kiálték föl, ez volt szavam járása gyermek s idős koromban is, még a legmegelégedettebb helyzetemben is; — „Jaj nekem, Tercsa mama! én ebben a fekete városban nem élek meg, — innen temetnek el engem!”

És csakugyan egy egész hétig beteg voltam; az ablakokat mindig zárva kellett tartani, hogy az a levegő be ne jöjjön reám; nem ehettem semmit, mind undor volt előttem.

Igy hát örültem, midőn Miskolczra menendők, már a kocsin ültünk s elhagytuk az ódon várost, ámbár sok ismerőst hagytam hátra benne, a kinek házában kellemesen töltöttem az időt.

Én gondosan kendőbe burkoltam a fejemet, hogy ne lássak, ne halljak és ne érezzek semmit s csak akkor kezdtem a kellemes levegőt érezni, mikor már egy stációzt elhaladtunk.

Vidámon folyt utunk, előre elképzelve magunknak a helyiséget, a hol játszani fogunk; mert még Pesten létünkkor tele verték a fejemet, s mondák: „Ne menjen Déryné, Miskolczra. Ott csupa nagykarimájú kalapos embereknek fog játszani, aztán mind csupa fejkendővel bekötött fejű asszonyok ülnek a zártszékekben” — hát bizony nem igen-igen magas fogalmam volt Miskolcz műveltségéről.

Már este volt, mikor a városba behajtottunk. Bizony elég kellemetlen volt a külseje. Sok rongyos viskó állt előttünk. Elkézdünk Murányinéval nevetgélni fölötte, hogy vajjon melyikébe eme Rondellának fognak nekünk szinpadot építeni?

A mint így mókáztunk, egyszerre csak egy széles, mély árokba éreztük magunkat leereszkedve. „Jaj, kiálték, itt lesznek a sülyesztő masinák!” Azon az árkon keresztül kellett akkor a városba beereszkedni. Azonban, midőn abból kiértünk, egyszerre a városban találtuk magunkat.

Már akkor minden ház ablakából gertyavilág özönlött felénk, alacsonyabb, magasabb házakból. Szép este volt s bár késő az idő, — mégis sok csinos nép sétált az utcákon. Ez mindjárt más hangulatba emelt bennünket.

De hova szállunk? Lesz-e itt oly épület, hol annyi szekér beállíthat? Tizenkét nagy mállás szekérnek ugyan hely kell! „Hej, földi! — szólítottak meg egy ott bámészkodó parasztot, — hol lehet itt beszállni? hol van itt egy fogadó?” „Itt ni mindjárt, az a nagy épület, a hol az a sok ablak világít.” Még jó darabot kellett fölfelé jönni, míg megpillantottuk a „Korona vendéglő”-t.

— Á! — mondók — alászolgája! Hisz nem oly fekete az ördög, mint a hogy festik.

A szekerek mennydörgő zöreijére minden ajtóból özönlött ki a sok pinczér, szolgál, mindenes, nyitották a kaput, innen is, amonnan is bukdosott ki a sok vendég.

A HÁBORUBÓL. — RUSCSUKBÓL MENERÜLT ÖREG TÖRÖK HÁREMÉVEL.

A HÁBORUBÓL. — TÖRÖK CSALÁDOK MENEKÜLÉSE RUSCSUKBÓL.

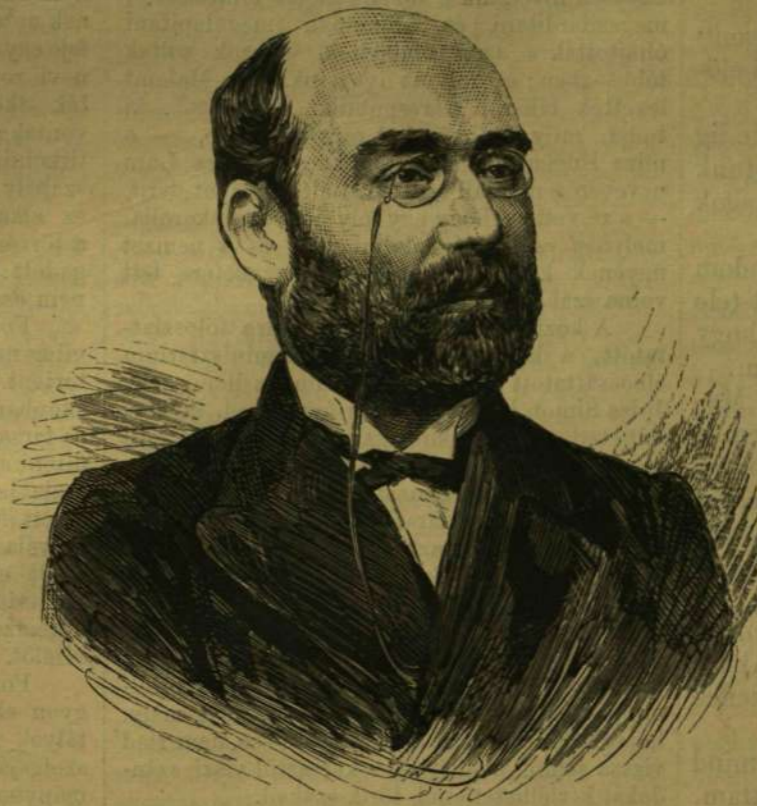
Berobogtunk vagy két szekér a kapu alá, — mi voltunk az elsón Murányinéval, leszállunk, jön oda a pinczér: „Mit parancsolnak?“ „Legelőször is szobákat nyissanak.“ „Nem lehet, mind el vannak foglalva.“ „Csak nem hálunk itt az udvaron!“

Ezalatt tömérdek nép tódult a kapu alá, alig tudtunk tőle mozogni; — hozták a gyertyákat, lámpásokat világitani, oda tódultak a fogadóbeli vendégek, bekukantottak a kocsisnyó alá, — Murányiné szép asszony volt, — s mindjárt kezdték lármát ütni s kiabálni a pinczérékre: „Segíteni kell a dolgon! A dámáknak szoba kell, Zsán!“

A zajra kijött a fogadós, mind körül fogták, színészek, urak s kiabáltak egyszerre: „Szobát!“ — „Jó, adnék szívesen, de egyetlen egy sincs üres!“

Ezalatt hangozott a vendégek között: „A pesti társaság! Színészek!“ — „En csak bámultam, még soha se utaztam ily nagy számmal és néztem mindenfelé, hogy milyenek hát azok a nagy karimás kalapu emberek, de nem láttam egyet sem olyat, sőt inkább csupa illedelmes ifjakat és férfiakat, míg a „Korona“ előtt, — de csak az utcán, — a sétáló nők is megállottak. — S ez így tartott jó ideig. „No lám! — gondolám, — hisz itt urak vannak, ez vig város, itt jó dolgunk lesz nekünk.“

A hogy ott cibálják a fogadóst, — mondja: „Ha csak a nagy szálába nem szállnak be.“ „Ugyan hát miért nem

FOURTOU,

a francia köztársaság belügyminisztere.

mondta mindjárt, már azóta le is rakodtunk volna.“

Elkezdődött az elhelyezkedés s elartott majd éjfél. Végre aztán elaludt az urban a törődött társaság.

Másnap reggel a társaság vezértagjai fölkészültek s mentek a vármegye házához a Pestvármegyétől nyert ajánló levéllel, magukat az alispánnál és a többi főuraknál bemutatandók.

Midőn visszatértek, szörnyű vidám kedélyvel sorolták elő a szives fogadtatást,

melyben részesültek, s milyen lelkes, igaz magyar bensőséggel fogta karon Erős főszolgabíró ur, hol az egyiket, hol a másikat s vezette őket a többi tisztviselő urakhoz. A főpénztárnok Miskolczy György, egy igen érdemes öreg ur, Szrogh Sámuel szenátor, a Ragályiak, — ezek voltak a szünügyi komité, s ezek mindjárt oly hévvel jártak-keltek a társaság ügyében, először a szünpad számára alkalmas helyiséget keresni, — mintha az ő boldogságok függött volna attól.

De nem találtak sehoh, sehoh. Összegyűltek a „Korona“ udvarán tanácsba, hogy már most mi lesz és mi legyen? — A „Korona“ udvarán volt egy nagy négyszögű nyílt kocsiszín, erős kőoszlopokon, magas, zsindeles tetővel. Erős főszolgabíró reá pillant.

— Urak! — itt a szünpad! A színészek nagy szemet meresztettek, különös nagy kérdőjellel arcukon.

— Itt? — a lovak fölött? — Hát miért ne? szükségből, a mig jobbat kapunk.

— De akkor magasabbra kell emelni azt a ketreczforma tetejét.

— Hát fölemeljük.

— De hol járnak be a színészek a szünpadra?

— A publikum között.

— Am legyen! Teljék be rajtunk a végzés, — mondtam, s azzal elisiettem kedvetlenül a közös nagy terembe.

A szünpad készítéséhez azonnal hozzá

A HÁBORUBÓL. — A HARCZTÉRRE INDULÓ ZEJBEK CSAPATOK IMÁDKOZÁSA, A SZULTÁN ELŐTT, KONSTANTINÓPOLYBAN.

— hogy nyergén pápaszemet hordjon. Mikor levetkezették, meggyőződtek, hogy szíve dobog még megszámlálható bordái alatt, s annál fogva egész lelkesedéssel láttak hozzá a dörzsöléshez. Mintegy husz percnyi folytonos munka után, a betegnek addig erősen összkapcsolt állkapcsái kinyitáltak egy kissé — s aztán egy második és harmadik nehéz sohaj szakadt fel kebléből; szemei is fölnyitáltak kissé, majd ismét lecsukódtak, s azután egészen fölnyitáltak, de nem látottak tudomást venni még környezetéről. Első szavai érthetetlenek voltak. Majd jobb kezével végig simította homlokát, mintha eszméletét akarná összeszedni — s most, arca elvörösödött, vonásai összehúzódtak, mintha valami harag érzése hozta volna vissza az életre s így kiáltott föl:

— Szemüvegem! Hol van a szemüvegem? Megkeresték; meg is találták. Valódi távcső-üvegekkel voltak ellátva, foglalványuk két óriási kerek karikájában. De a dörzsölés alatt, hogy jobban végezhessek, Ben-Zouf levette volt őket az orráról s halántékairól, s félretette. Most

ROSETTE PALMYRIN TANÁR, FORMULÁI KÖZT.

SERVADAC HECTOR VÁNDORLÁSA.

ismét visszaillesztették, s akkor a beteg, úgy látszik, egész meglepéssel mormogta, hogy „bröm, bröm“.

Servadac, a beteg fölé hajolva, figyelmesen szemlélte arcvonásait, igyekezve föltalálni azokat régi emlékei közt. Hiába. De most a beteg, mintha jóslás villant volna szemeiben, parancsoló és haragos hangon kiáltá, mialatt csontujjával Servadacra mutatott:

— Servadac, gaz-kölk! meglátom, mit tudsz holnapra!

E felkiáltásra, melyet a betegnek — ki valószínűleg csak álmodni vélt — a rég nem látott alak váratlan fölismerése csalt ajkaira, Servadac is megismerte hajdani tanárát.

De a különös módon megüjtött ismeretséget s megkezdett társalgást egyelőre nem lehetett folytatni. A beteg visszaesett áltságába s jótékony álomba merült. Melegebb ágyba helyezték át s gondosan lesték, mikor jó annyira magához, hogy kérdéseket intézhessenek hozzá. Magok közt azonban — minél közelebb volt a remény, hogy kételyeik végre meg lesznek

oldva — annál türelmetlenebbül vitatták helyzetük lehetőségeit. Timaseff, Servadac és Procop az egész napot csodásnál csodásabb elméletek s föltevéses vitáival és fejtegetésével töltötték. Az a szó, hogy a Gallia „üstökös“, a legkülönbözőbb gondolatok egész raját hívta létre elméikben. Másfelől Servadac megismertette társaival hajdani tanára jellemét és a mit élete történetéből tudott. Úgy írta le, mint a kívül nehezen lehet összeférni, de a ki iránt engedékenyeknek s elnézőknek kell lenniök, tudományos érdemei s azon rendkívüli szolgálatok miatt, melyeket tőle ők, a Gallia lakói is vártak.

— Egyébiránt, — jegyzé meg Timaseff gróf, — ő csak egy feltétel alatt szolgálhat nekünk felvilágosításokkal.

— S mi az? — kérde Servadac.

— Ha t. i. ő azon okmányok szerzője, melyek kezimhez jutottak.

— Kételkednék ön ebben, gróf?

— Ki tudja? Hátha a Gallia valamely más pontján még egy más menekült tudós van!

kisded égi testnek, melyre szorulva voltak, világóvi elemeit. De e jegyzetekben sem Gallia név nem fordult elő, sem az nem tűnt ki, vajjon a tudós a január 1-i katasztrófa után kezdte-e írni azokat, vagy még előbb.

— Nem lehetetlen, jegyzé meg Procop hadnagy, hogy Rosette tanár már előbb látta a végzetes üstökös közeledni a földhöz; számítás alá vetette annak pályáját, s a katasztrófa után is nem a föld e kiszakadt darabjával, hanem az üstökösrel foglalkozott, a mely azt előidézte, annak az utját számítgatta tovább is.

Valóban, a tudósok oly különczek. A mi legközvetlenebbül érdekelhetné, mellőzik — hogy figyelmüket a tévalabbira fordíthassák.

— E szerint, folytató Procop, a nagyszerű fényes égi test, mely egy ideig világítá éjeinket, az az üstökös lehetett, mely — miután földünk-ből egy darabot kiszakított, s azt velünk együtt a világűrbe lökte — más irányt vett, s folytatta utját, nagyobb levén mintsem a föld vonzása leköthette volna.

CSONTUJJÁVAL SERVADACRA MUTATOTT.

Mind ennek magyarázatát s eldöntését azonban csak Rosette Palmyrin tanártól, s az ő eszmélete és ereje helyreállításától várhatták.

(Folyt. követh.)

Egyveleg.

Az oroszok harcai dala. Sándor czár ékes rig-must osztatott ki hadserege között, a mely prózában visszaadva ilyenformán hangzik: *Induló.* Testvérek, ébredjétek! a pillanat elérkezett. A czár vezet benneteket Czar-Grad (Konstantinápoly) felé. Az igazság műve megkezdett; orosz nép állj készen. — Testvérek! bátorság. Sokan elvesznek bár, hanem a ki közülünk állásán eselik, ezredmagával fog felkelni az elesettek helyébe, hogy a sanyargatás napjainak bűneivel végezzen. — Testvérek! imádkozzatok. Minden az Istentől jó. Az Istennel menjetek előre bátran. Ő a ti révpartotok. Ő a ti fentartótok, minthogy titeket ő vezet a diadalra. — Testvérek! reméljétek. Díszös ut áll előttetek nyitva Czar-Grad felé. Uralkodótok veletek együtt indul (és azalad vissza!) s Oroszország vállain visz benneteket.

A Fitisz-madár története.

(Margitzigeti ölet.)

Rabmadár vagyok a gonosz sors akaratából. A rabság nekem iszonyatos kin!

Mert én ahoz a csodás madárfajhoz tartozom, mely távol az emberektől, a szabad természet ölni születik, csak ott boldog, csak ott kedélyes, vig, szelid; — de búskomorra, vaddá lesz, mihelyt szabadságát elveszi. Sőt több: meghal!

Nem vagyok hitvány csiz, sem dőre tengelic vagy hülye „gimpli“, ki a fogság harmadnapján a táplálék bőségében kárpótlást lel, tizednapra fűtül és néhány hét alatt feled szabadságát; — sem seregély, rigó, ki túl ad dalab is, és végre elhiszi, hogy az a rikácsolás, melyet a kintornától ellesett, az anyanyelve. Sas nem vagyok, sem sólyom, kik a szabadban zsarnokok, de jó „dresszura“ mellet az ember szolgálívá lesznek. Én csak egy szerény, kis Fitisz-madár vagyok, hazám a mesemondó, csöndes bükkös-lomberdő, ki nótát nem tanulok és meghalok, ha fogságra kerülök — mindegy, legyen a fogház szinaranyból is, és tartsanak nekírárral vagy ambróziával — — mindegy!

Szabadság és szegénység — ez járja nálunk, a kis Fitisz-madaraknál. Az első boldoggá tesz, a másik annyit nyújt, a mennyiből megélünk, és — megóv az irigység hitványságaitól. Szegénységünk megóv mások irigységétől; de mi sem irigykedünk, mert nekünk a szegénység jó barátunk, kit nem csalunk meg sohasem: beérjük avval a mit nyújt, megszokjuk a szerény életet és megbékülünk a világ sorával. Ez a Fitiszmadár-filozófia.

Jelmondatunk: Vigyázz! vigyázz! De azért engem az a szárnyatlan, kétlábú, kapzsi, önző fajzat, mely a „természet urának“ vallja magát, holott csak zsarnok, melyet előbb-utóbb tulajdon az a természet ellenállhatatlan és kérelhetetlen hatalmával megragad, parányná zuzza, s egyetlen sodrással visszadobja a parányok keringésébe — oh, az a ravasz teremtés mégis lecsalt a bükkök koronáiról, becsalt a kelepcebe — egy roppanás — és rablá lettem.

A szívem úgy dobog, azt hiszem megreped; fejem vassodronyba ütődik — — ezer tárgy, a minőt sohasem láttam, ijeszt, rémit, s ha nines könyör és elhagyott a szegény madarak védszelleme: megöl a bú, megfojt a bánat.

Már majdnem haldokoltam s Fitiszmadárhoz illő lemondással vártam a végét, a midőn szük kalitkámhoz egy tündér lépett. Alakja emberi volt ugyan, de véghetetlen szép, és szemei oly barnák s oly szelidek voltak, épen mint ott, a messze lomberdőben, kedves Fitiszanyám szemei.

Reámnézett és szemeiből kiolvastam, hogy megszánt.

— Szegény madár! — így szólt — s oly hang volt ez, oh sokkal szebb még az aranybegy méla szolamánál is.

— Repülj — folytatta — mert látom, hogy nem születél rabnak, — látom, hogy azok közül való vagy, kik addig élnek, a mig szabadok.

Liliumfehér, meleg kezébe vett és aztán kieresztett. Szabad voltam.

De a szülőhelyem, a bükk, oh az messze volt. Hova, merre forduljak? ez volt a kérdés.

Egy óriás, zajos emberfészék felett lebegtem, noha azt hittem, hogy megfulladok, mert magasnál magasabb ágtalan sudarokból csak úgy tódult, szakadt a fojtószag, koromfekete felbő.

Fel, fel az ég felé tartottam, s a mikor a fojtó felbő már nem érhetett, körültekinték.

Nem messzire egy nagy folyó hömpölygött csöndesen. Ezerszerte nagyobb volt a bükkös patakjánál; a hátán zakatoló s izonyu hangon sivitó, fekete felhőket okádó szörnycetek usztak idestova, s úgy hemzsegett rajtuk az ember, mint a fészünk alatti hangyadombon a hangyaráj.

Épen azt gondoltam: istenem, merre tartak? a midőn a folyó kellő közepében oly valamit pillantottam meg, a mitől szívem teli lett örömmel. Ugy rémlett előttem, hogy ez az a madárparadicsom, a miről Fitisznagyapám annyit beszélt, s a miről azt mondta, hogy oda kerül a lelke minden kis éneklőmadárnak, a melyet a fárgaszemű karvaly elrabolt.

Minél közelebb jutottam, annál többet, szebbet kezdtem látni. A széleken oly koronás fák őrködtek, a minőket egy Fitiszmadár csak kivánhat magának. Befelé nyílás, nyílásra következett. Oh, a Fitiszmadarak jó istene! milyen gyepe volt e nyílásoknak! Most, a nyár derekán, olyan zöld, olyan tömött, üde, mint a minő nálunk csak tavaszkor szokott lenni! Zöld és tarkalevélű bokor annyit de annyit volt, hogy azt se tudta a madár melyik szebb, melyikre szálljon. És a virág! Jaj te édes, jó Fitiszanyám, ki úgy szereted a virágot, ezt látnád! Együtt állanak itt a virágszeregek olyan alakok szerint rendezve, mint a hold, meg mint a csillag, meg mint a kigyó teste, mikor a gyepen végig siklik. Néha csupa vörös, csupa kék, csupa sárga s ki tudja milyen színű áll együtt; itt-ott tarkabarka társaságban is állanak, hogy ez valami!

Leszállottam egy terebélyes nyárfára, pihenni akartam; de vitt a látás vágya fáról fára — bámultam, nem tudtam betelni a sok gyönyörűséggel; ellejejttem minden, még azt is, hogy egy rövidke órával ezelőtt még rab voltam, s lemondással vártam a halált.

Egyszerre valami retentő zaj ütötte meg a fülemét, a paradicsom alsó végéről jött. Mennydörgés, csengés, szipítás, bögés mind egyszerre! Néha elesenedett, s valami olyan formán szólt közbe, mint a hurosszó dala, aztán megint megzendült teljes erővel, s végre nagy robajjal végét érte. A paradicsom felső végéről azután más valami szólt. Ugy hangzott mintha sok-sok Fitisz-madár, rigó, fülemüle, pinty, sáska és méhe egyszerre elkezdte volna a reggeli misét.

Attól az alsó zajtól bizony halálra ijedtem; de a felső szolamról azt hittem, hogy talán ott vannak azok a madárlelkek, s ők énekelik azt a nagymisést. Az alsó zajról azt gondoltam: hátha az a pokol, a miről Fitisznagyapám azt mesélte, hogy oda kerül a gaz karvaly, a zsvány nyest, a vén bűnös vadmacska, a fészekrabló hollóstul mindenestől? No, erre nem mentem, hanem fölfelé tartottam.

Koronáról-koronára szállva, beh könnyen lakhattam jól! Minden bőiven volt, s mondatom, hogy a sült légy a madár szájába röpült.

A felső végre kerülve, jaj de kiábrándultam! Nem volt itt madármise, sem madárlelek, hanem valami kalitkafélébe zárt emberek majmoltak minket. Csak egy cselekedte a szájával, a melybe egy megfordított, hosszú és vastag csőrifélt dugott, melyen aztán az ujait emelgette, a többi mind olyanon ránczigált, mi úgy nézett ki, mint egy fél makk vagy bükkmag, egy meg a kezével úgy kalapált, mint Harkálybácsi a csőrével.

Eszembe jutott mindjárt: no szentem, itt nem sok lesz a nyugalom egy szerény Fitiszmadár számára; nem is madárparadicsom ez, másoknak készült biz az — és azután én nem is vagyok még lélek, nem haltam még meg, nem

juthattam tehát a paradicsomba. No, de csak-hogy szabad vagyok! keresek s találok én itt valami csöndesebb helyt is, a hol megvonulok őszig s bevárom a költözködő rokonokat — hátha erre jönnek? —

Igy állott a dolog a mikor eszembe jutott, hogy jó lesz szétnézni az ideváló madártársaságban is, vajjon mifélek lakhatnak itt? Ugy rémlett, mintha valami ismerős hangot is hallanék.

Röpültem hát ide is, oda is, és számba vettem a társaságot.

No lelkekem, ez volt aztán a társaság! Legtöbb volt a töviszuró Gébics, az a kampóska orru uszoris, az a torkos, ki mindent összekapar, a bogarakat sorba tüzi a tövisre s egész nap egyebet sem beszél csak mindig: eset eset-per-cset-cset-cset-per-cset! — Tulajdon az, a ki nálunk a bükkben csak az erdő szélén lakik.

Azután sok volt a Bábaszarka, az a kapzsi, ki bogarászik is, lop is, eltanulja a kis énekesek dalát, hogy elbolondítsa, elcsalja s azután kirabolja a fészkeiket.

Azután volt ott roppant sok Banka, az a hiu czifra, avval a bolondos tornyos-kontyval, tulajdon az, a kinek a fészke a piszokról nevezetes, kinek a szagát senki sem állhatja.

És a mi azután már seregszámra volt, az a veréb; de nem ám az a mi szerény mezei verebünk, ki néha a bükk szélén szokott hálai, hanem más fajta, retentő szemtelen, henczegő és toladó egy faj. Hogy épen alkonyatfelé hajlott a nap, ez a népség rakásra gyűlt, s oly éktelen zsvajt csapott, hogy a madár saját szavát sem hallhatta.

No, ez bizony nem Fitiszmadárnak való egy társadalom! Hiszen a legtöbbje még madárnyelven sem beszél!

Röpültem is, hogy valami nyugodalmasabb hálólhelyt keressék. Láttam egy dombos helyet, sűrűn borítva a legszebb bokrokkal — talán ott? s a mint közeledek, valaki a nevemen szólit:

Füü—tüüüü! *

Egy sűrű törpe Robinia aljából felém röpül az öreg fülemüle, tulajdon az az aranyászú, ki már csak nagynéha, de azután oly fölségesen szól.

Csupa boldogságtól majd kiröpültem a bőrből! Ki is hitte volna, hogy a szabad erdő dallosa ide kerül!

És bevitt a bokorpatába, hol nem lakott ám elhagyatva, mert fia és menyje vele tartott.

Jaj, hogy is csicseregünk mi azután a legékesebb madárnyelven! Az aranyászú öreg fülemüle egy kicsit panaszosan, de szeliden szólt, s a miket a fiu a feleségével beszélt, s a hogyan azok mindig egymásmellett ültek, egymás szemébe néztek — evvel tul tetek még a bugó Gerle családon is.

Elmeséltem fogságomat, a jóságos tündért, mindent; s mikor elmondtam mindent, így szólalt fel az öreg:

„Ösesem Fitiszmadár! azt mondom tenéked: se nekem, se neked nem való ez a hely. Szép, szép; de rontja a Gébics, a Bábaszarka, a Banka, Veréb — sok feesező, locsogó, üresbeszédű Szarka. Eredj te holnap a kis szigetre, ott ellehetsz; mi is eljárnak oda. És azután bizunk az éneklőmadarak jóságos istenébe, az majd csak visszazsiget az erdő ölébe. Jobb nekünk ott a szegénység-szabadság, mint itt a czifra nyomorúság.“

Szót fogadtam s már onnan csicseregtem a kis történetet.

A kis történet hősét kissé önkényesen kereszteltem el . . . Alatta a Phyllopeuste rufa

* Jól festi a fülemüle finom hivogatását, melyet hallat, a midőn már felhagyott a szerelmi csatározással. H. O.

